

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Cluverii[i] Sicilia Antiqua

Clüver, Philipp

Lvgdvni Batavorvm, 1619

Cap. XIII. Pachynum promontorium. Portus Pachyni. Odyßéum sive Vlyßéum promontorium. Portus Odysséae sive Vßéi promontorij. Hecabes templum; & Hecates cenotaphium. Hirminius & Moticanus amnes. ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-14145

Σικελίας, ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ ἀγροῦ. Φησὶ γὰρ Διόσκ. οἱ αἱ παλαιοὶ τῆς Σικελικῆς πόλεως ἐκ τῆς αἵματος
 ὀνομαζόντων. Συρακούς, Γέλαν, Ἰμέραν, Σελινῦντα, Ἐφονικῦντα, καὶ Εὐκην, καὶ Κάμικον, Ἀλκόν τε καὶ
 Θέρμον, καὶ Καμαρίνας. Id est: Acragantes urbes sunt quinque: quarum una Sicilia, ab amne pra-
 fluente dicta. Ait enim Duris, plerasque Sicularum urbium à fluviiis nomina accepisse: Syracusas,
 scilicet, Gelam, Himeram, Selinuntem, Phenicuntem, Erycen, Camicum, Halycum, Thermum,
 Camarinam. At inter Helorum flumen & Pachynum promontorium nullus alius est
 amnis. nullus igitur heic Portus Ptolemæi Phenicus, qui haud dubie idem est cum
 Duris opido Phenicunte, dari potest. Prope tamen Helorum opidum ac paullo ma-
 10 gis versus septemtriones eum portum collocavit in tabulâ Ptolemæus. unde ego
 colligo, Phenicuntem amnem esse eum, qui 11 millibus passuum ab Helori lævâ ripâ
 versus septemtriones distat. cuius vocabulum nunc vulgare memoriæ meæ excidit.
 Iam verò quum nullus sit portus vel navium statio inter hunc amnem & Syracusas,
 præter eam stationem, quæ ad Cacyparis fluvii ostium & Longum promontorium
 vulgò nunc vocatur Fontane bianche; hanc esse Plinii Portum Nauflathmum, planè
 ego judicaverim. Si verò Plinium suspiceris ordinem locorum transposuisse; quum
 portus iste Nauflathmus esset idem, qui nunc sub Pachyno dicitur vulgò Vindicari:
 certè ipsum vocabulum Ναυσάθμος non portum, sed stationem tantum navium signi-
 ficat.

CAP. XIII.

20

Pachynum promontorium. Portus Pachyni. Odyssæum sive Vlyssæum promon-
 torium. Portus Odyssææ sive Vlyssæi promontorii. Hecates sanum, & Hecabes
 cœnotaphium. Motycanus & Hirminius amnes. Caucana portus, & opidum.
 Bucra promontorium. Fons Dianæ. Camarina palus & urbs; quæ
 antè Hyperia, Phæacum sedes. Amnes Hipparis
 & Oanus.

30 SEquitur igitur ab Heloro amne Πάχυνος ἄλκη, PACHYNVS promontorium, PACHYNVS
 vulgò nunc accolis Capo Pàssalo & Pàssaro dictum; orientale Siciliæ latus, ut su-
 præ ostensum, cum Peloro definiens. Memoratur compluribus auctoribus; rium.
 quorum verba suprâ in universæ insulæ descriptione allata sunt, quare unum atque
 alterum poetarum locum heic repetisse sufficiet. Dionysius, Orbis terrarum de-
 scriptor: Ἄλκη δὲ οἱ Πάχυνος π., Πελωρίς π., Λιλύβη π.
 Ἀλλ' ἥτις Λιλύβη μὲν ἐπὶ ῥιπιδίῳ ζεφύροιο
 εἰσαρέχει, Πάχυνος δὲ πρὸς ἀντας, αὐτὰρ ἐπ' ἀρκτας
 ἠνεμόεσσα Πελωρίς.

Hoc est:

40

Promontoria ei sunt, Pachynus, Peloris, & Lilybe.
 Sedenim Lilybe ad flatum Zephyri
 Prominet: Pachynus verò ad orientem; ceterum ad septemtriones
 Ventosa Peloris.

Hic equidem mediam syllabam corripuit. ut & Latinus eius interpret Priscianus,
 sive is Rhemnius Fannius fuerit:

Procurrens Pachyno longè claustrisque Pelori,
 Exterrensque rateis Lilybei cautibus aspris.
 Eminent ad Zephyrum Lilybe; Pachynusq. sub ortum;
 Adspicit Ausoniam boreasq. Pelorus ad arceis.

50 Et item alter eius interpret, Festus Avienus:

In matutinos Pachynos producit ortus.

At reliqui Latini poetæ eandem producant. Virgilius, Aeneid. lib. III:

Præstat Trinacrii metas lustrare Pachyni

Et eodem libro postea:

Exsupero prapingve solum stagnantis Helori.
 Hinc altis cauteis projectaq. saxa Pachyni
 Radimus.

Q 4

Et

Et Aeneid. lib. VII:

Dardaniam Siculo prospexit abusque Pachyno

Ovidius, Fastor. lib. IIII:

*Iamque Peloriaden, Lilybaeque, jamq. Pachynum
Lustrarat.*

Idem μετμορφώσεων lib. V:

*Dextra sub Ansonio manus est subiecta Peloro
Læva Pachyne tibi; Lilybaeo crura premuntur.*

Et μετμορφ. lib. XIII:

— Infrant

Sicaniam. tribus hac excurrit in aquora lingvis.

E quibus imbriferos versa est Pachynus ad austrum.

Sic & Græcus poeta Nonnus Διονυσιακῶν lib. XIII:

καὶ δ' ἀπὸ πύλων νησῶν ἀλιπρόϊστο Παχυνῶς

Et solum insulare à mari turbati Pachyni.

Ovidius primam quoque produxit, dicto μετμορφώσεων lib. XIII. De cætero, ut Pelorus promontorium neutro etiam genere dicebatur Pelorum; ita & Pachynus eodem genere vocatur Pachynum. Plinius, lib. III, cap. VIII: *Portus Naustathmus; flumen Elorum; promontorium Pachynum.* Mela lib. II, cap. VII: *Pachynum vocatur, quod Græciam spectat.* Masculino tamen invenias longè frequentius. Solinus, cap. XI: *Pachynus ad spectus in Peloponnesum & meridianam plagam dirigit.* Polybius, lib. I: *καὶ μὲν τὸ πρὸς τὸν Παχυνόν.* id est: *Quum Pachynum circumflexissent.* Et eodem libro postea: *τὸ δὲ εἰς τὴν Σικελίαν πέλαγος ἀνατείνον ἀκρωτήριον, Παχυνὸς καλεῖται.* hoc est: *Quod in mare Siculum protenditur promontorium, Pachynus vocatur.* Strabo libro VI: *Παχυνὸς δ' ἐστὶν ἡ ἐκκεκμημένη ἀκρὰ πρὸς ἑω.* id est: *Pachynus est promontorium, quod in ortum versus porrigitur.* Ptolemæus: *Παχυνὸς ἀκρὰ.* Pachynus promontorium. Stephani epitomator: *Παχυνὸς, ἀκρωτήριον Σικελίας.* id est: *Pachynus; promontorium Sicilia.* Cæterò ipsum promontorium ita describit Fazellus, Decad. I, lib. V, cap. I: *Pachynus passibus mille post Mariellam in sublime surgit. ubi statim turrin habet speculam, mari prominentem. unde deinde longè lateque, duorum ferè milliarium spatio ad austrum in mare effunditur: ac ibi demum paulisper depressum, ad sinistram curvato litore se fleclit: & peninsulam efficiens, ad orientem procurrit. cuius quidem peninsula, sexcentorum dumtaxat passuum circuitum amplexa, tota petrosa, aspera, altisque prærupta est cauitibus; isthmumq. angustissimum xx passuum habet. quo fit, ut brumali tempore tumescente mari, & fluctibus utrimque sese obviantibus in insulam plerumque abeat.* Hinc illud Nonni, dicto Διονυσιακῶν lib. XIII:

καὶ δ' ἀπὸ πύλων νησῶν ἀλιπρόϊστο Παχυνῶς.

Et solum insulare à mari turbati Pachyni.

Item istud Lycophronis, in Alexandrâ:

Ἀκρωτήριον δὲ νησιώλης ἐόντις

Παχυνὸς ἔξει.

Id est:

Cenotaphium verò scopulus insularis

Pachynus habebit.

Ad quæ ita commentatur Tzetzes: *νησιώλης ἐόντις.*] *Ἀκρωτήριον ἢ Σικελίας ἐστὶν καλεῖται δὲ Παχυνὸς.* id est: *Insularis scopulus.*] *Promontorium est Sicilia; quod Pachynus vocatur.*

PORTVS
Pachyni.

In lævo Pachyni latere PORTVS fuit cognomento ipsius PACHYNI. Cicero, in Verrem lib. V: *Posteaquàm paulum provecta classis est, Pachynum quinto die denique adpulsa est. Solverat è Syracusano portu. Mox postea: Ecce autem repente nunciatur, piratarum naveis esse in portu Ediffæ: nam ita is locus nominatur. nostra autem classis erat in portu Pachyni.* Cleomenes autem, quod erat terrestre presidium, non re, sed nomine, sperabat, iis militibus, quos ex eo loco deduxisset, explere se numerum nautarum & remigum posse. In quadriremi Centuripinâ malum erigi, vela fieri, præcidi anchoras imperavit: & simul, ut se ceteri sequerentur, signum dari iussit. Evolârat jam è conspectu ferè fugiens quadriremis, quum etiam tunc cetera naves suo in loco moliebantur. Erat animus in reliquis, quamquàm erant pauci, quoquo modo sese res habebat; pugnare tamen se velle, clamabant. Sed tunc inopes relicti à duce præfectoꝝ, classis, eundem necessario cui sum tenere ceperunt. Pelorum versus, ut ipse Cleomenes,

menes, ita ceteri navigabant. Neque hi tamen tam praedonum fugiebant impetum, quam imperatorem sequebantur. Tum, ut quisq. in fugâ postremus, ita periculo princeps erat. postremam enim quamq. navem pirata primam adoriebantur. Patet ex his, & versûs Lilybaeum à Pachyno portu fuisse Edisse portum, & propè situm. Fazellus, Dec. I. lib. IV. cap. II. ita tradit: Portum Vindicarim ad IIII passuum millia statio sequitur Marzamenum. supra quam parvo interstitio, occidentem versûs, jacentis opiduli, & interius in agro, cui Burio est nomen, loco praesertim, quem Misticellum denominant, à litore passuum millibus duobus remoto, complura prisca habitationis cernuntur cadavera. à quibus ad lapidis projectum edes abest magnis excitata lapidum molibus, columnisque & fornicibus subnixæ: dirvo Andrea hodie dicata. Nec ab eâ procul confusa prostrati opidi viscera calcantur. ubi adicula dirvo Basilio sacra. & deinceps tumultus est dirvo Hippolyto cognominatus: circa quem nihil integrum; sed jacens solum opidum. cui vicinum est sanum, vetustate celeberrimum: cuius tectum dumtaxat desideratur; dirvo hodie Laurentio consecratum. sub quo edes latet subterranea testudinei operis, columnis subfulta. Huic fano vaste, sed usque ad fundamenta diruta, urbis, quæ tota nunc aratur, præclaraherent vestigia. A qua quadringentos ferme passus alterius magni prostrati opidi admirande absunt ruinae: ubi dirvo Petro nuncupatum exstat templum. Ita totus hic ager, qui quatuor vix producitur miliaribus latitudine, veterum operum monumentis, partim integris, partim semidirutis, partim verò in rudera contritis, pro maximâ parte occupatur. quorum quæ digniora sunt, dirvo Laurentio & dirvo Petro, veterum nominibus pro suis oblitteratis, inscribuntur. Sed ad litus redeo.

20 Post Marzamenum, Piratarum statio occurrit: ac demum ad radices Pachyni Mariella est salina. Et eiusdem Decad. lib. V. cap. I. Pachynus passibus mille post Mariellam in sublime surgit: Paulo post: Ad orientem nullus ei fidus est sinus. sed quâ meridiem respicit. ad isthmi litus stationem habet; quam Cicero, VII in Verrem, Pachyni portum, vulgus hodie Longobardum nuncupat; trirremium tantum parvorumque navigiorum capacem. qui saucis multis reflexibus tortuosus, & ob id obliquum difficilemque ingressum habet. Mox: Portui Longobardo prostrata haeret urbs, passus fere mille habens in circuitu: in qua nihil aedificii cernitur vel pulcrum vel integrum; sed jacentia solum antiquitatis vestigia rudia, inelegantia, & coarctata passim proteruntur. Hanc Motyen olim fuisse, Pausanias lib. V scribit. Hactenus Fazellus. Motyam fuisse inter Lilybaeum atque Drepanum, infra suo loco docebitur. ceterum ca-

30 stella fuisse, non tot numero in tam arcto ad Marzamenum portum spatio opida, maximè credibile est. Ego verò hunc ipsum locum Ciceronis Portum Pachyni esse judicaverim; quando is locus celebris & militum praesidio obsessus fuit: iste verò Longobardus portus longè importuosior est, quàm quem classis, adversus piratas emissa, subire debuerit. Ceterum Ptolemæo ultimus locus in meridionali insulæ latere proximusque Pachyno promontorio memoratur, οὐδυσσεῖα ἀκρᾶ, id est, ODYSSEVM S E A live ODYSSEVM promontorium; sive, Latine si loqui malis, VLYSSEVM pro-five VLYS-montorium; seu V L Y S S I S promontorium. quod idem esse deprehenditur, quod hodie vulgari vocabulo dicitur Capo di Marza, & item Capo di Castelluccio. namque hoc ultimum est, quod in meridiem vergat; Pachyno hinc jam in ortum spectante.

40 Huc Vlyssis promontorio sinus ab occidente adjacet, navium capacissimus, communibus promontorii cognomentis: idem Porto di Castelluccio nuncupatus. Ad ipsum autem promontorium insignis urbis, inquit Fazellus, disiectæ ambitus mille quingentorum passuum exstant monumenta, arcisque ad extremitatem à mari percussæ, ædiumque veteris architecturae in subterraneis simul exstantibus locis vestigia. quibus & celebrem olim fuisse civitatem, satis argumenti proferatur; quo tamen nomine apud veteres steterit, adfirmare nihil audeo: suspicari verò, Eubæam vel Callipolim fuisse, nihil verat. hodie autem ab arce diruta Castellutium adpellatur. Ego verò hunc eundem locum esse judicaverim, qui Ciceroni, dicto proximè loco, corruptè Edisse portus vocatur; quum fuerit Græcis incolis τῆς οὐδυσσεῖας λιμὲν, id est, ODYSSEAE portus dictus; nempe τῆς οὐδυσσεῖας ODYSSEAE

50 ἀκρᾶς, ab Odysseâ promontorio. nam Latinos auctores Græca locorum Græcorum vocabula plerumque retinuisse, vel sexcentis passim documentis patet. sic Plinius, lib. III cap. VIII: Syracusæ, cum fonte Arethusa. quamquàm & Temenitis, & Archidemia, & Magea, & Cyane, & Milichie, fontes in Syracusano potantur agro. Quæ vocabula omnia sunt feminina; non ad Latinum fontes, sed ad Græcum κελύαι accommodata. At ipsa οὐδυσσεῖα ἀκρᾶ, id est, Vlyssæum promontorium, inde nomen accepit, quod huc Vlyssæm in longinquâ illâ oberratione adpulisse fabulati sunt prisca mortales. Lycophron in dictâ Alexandrâ:

Ἄλλοι μελίτῳ ἦσαν Ὀθρονὶ πέλας
 Πλαγκτοὶ κατακήσαν, ἡὲ πέρλ' κλύδων
 Ἐμπαλὼ Παχύνῃ Σικανὸς ποσειδάσσει,
 Τῷ Σισυφείῃ παιδὸς ὀχθηρὰν ἄκραν
 Ἐπώνυμον πόθ' ὑπέρω χρόνῳ γράφων,
 Κλεινὸν θ' ἱδρυμα παρθενα Λογγατῖδ'·
 Ἐλῶρ' ἐνθα ψυχρὸν ἐκβάλλει πόντον.

Hoc est:

*Alit Melitam insulam juxta Othronum
 Errones occupabunt: quam undiq; fluctus
 Sicanus prope Pachynum rigat,
 Sisyphii filii jugosum promontorium
 Cognomento quondam futurum radens:
 Inclytumque templum virginis Longatidis:
 Vbi frigidam Helorus ejicit aquam.*

Ad hæc ita Tzetzes: Εἰπὼν τὴν ἱστορίαν τὴν ὅτι Σισύφῃ. παῖδα ἡμερολογεῖ τὸν Ὀδυσσεύα ἱνὲς
 ὅτι Σισύφῃ. Περὶ δὲ τῶν λεγομένων Ὀδυσσεύα ἀκρωτηρίων λεγέον. Αὐτὸ δὲ Ὀδυσσεύς ἐν Χερρόνησσιν
 πρῶτος ἀπὸ τῶν βαλόντων λίθοις τὴν Ἑκάβην, ἐν Σικελίᾳ παλαιῶν, καθ' ὅπως εἰματῶν,
 αὐτὸ δὲ ἱερὸν Ἑκάτης ἱδρύσασθαι καὶ κενοτάφιον Ἑκάτης· ὅτι ἡ Ἑκάτη φαντασμάτων αἰτία φοβερά,
 χαλκώπες εἶσι, καὶ ὀφιδόες καὶ περσίδες· καὶ αὐτὴ τὸ ἀκρωτήριον Ὀδυσσεύα ἀκρὴν ἐκάλεσε, 20
 Κάκρον καλεῖται περὶ τὸν ὅτι ἐστὶν πλησίον Παχύνῃ. Hoc est: Narravi historiam de Sisypho:
 cuius filium quidam deducunt Vlysem. De promontorio autem, quod vocatur Odysseum, nunc
 dicendum. Vlysses in Cherroneso quia primus in Hecaben lapides coniecerat; in Sicilia oberrans,
 per somnum perterrefactus est. quocirca templum Hecate exstruxit, cenotaphiumque Hecabe.
 quia Hecate spectrorum est causa, formidabilis, arcas habens pedes, serpentem referens, atque
 monstrosa. Atque ab se ipso promontorium vocavit Odyssean acram: quum antea diceretur
 Cakra: quod prope Pachynum est. Idem Lycophron postea:

HECABES
 templum; &
 HECATES
 cenotaphi-
 um.

Ψαυδὴρον δὲ νησιώτικὸς γόνυξ
 Πάχυν' ἔχει σμυνὸν ἐξ ὀνειρέτων,
 Ταῖς δεσποίαις ὠλεναῖς ὠγκωιδρόν.
 Γείτρων Ἑλῶρ' ἀπὸθεν ἐκπερσίδος.
 Ὅς δὴ παρ' ἀκτῆς τλήμων' ἔρανε χροῶ
 Τελαυχεν' μύκημα δαιμόνων θεῶν
 Λογιστῶν πρῶτον ἔνεκα ρίψας πέτρων
 Ἀδὴν κελαινῶν θυμάτων ἀπύρξετο.

Hoc est:

*Cenotaphium verò scopulus insularis
 Pachynus venerandum habebit, è somniis
 Adgestum herilibus manibus:
 Qui juxta ripas misera fundet libamina,
 Ante fluentia Helori sepulta,
 Tricervicis iram formidans dea,
 Quoniam primum lapidatorem projecit lapidem,
 Nigra Plutoni auspicabitur sacra.*

Ad quæ ita Tzetzes: Νησιώτικὸς γόνυξ.] ἀκρωτήριον τῆ Σικελίας ἐστὶν· καλεῖται δὲ Πάχυν'.
 ἐνθα κενοτάφιον Ὀδυσσεύς ἱδρύσασθαι τῇ Ἑκάτῃ, δαιματῶν, ὡς αὐτῆς ἐν ταῖς νύξιν, ὡς τὸ πρῶ-
 τον κατὰ τῶν αὐτῶν κατὰ τῶν σμυνῶν. ὅτι ἡ Ἑκάτη εἰς αὐτὴν χρόνῳ. Hoc est: Insula-
 ris scopulus.] Promontorium est Sicilia, quod Pachynum vocant. ubi Vlysses cenotaphium ex-
 citavit Hecabe per nocteis ab ipsa perterritus, quia, quum illa lapidibus à Gracis obrueretur, ipse
 primum in eam coniecisset. In portu igitur Vlyscæ promontorii FANVM fuit HECATE
 TAE & CENOTAPHIVM HECABAE. unde ipsius etiam portus perspicitur ce-
 lebritas.

Porro litus ab Vlyscæ promontorio ad Camarinam usque urbem, cuius nomen
 hodie in speculâ manet, describitur Ptolemæo ad hunc modum: Πάχυν' ἀκρῶν,
 Ὀδυσσεύα ἀκρῶν, Μοτυχάν' ἀκρῶν ἐκβολῶν, Καυκανα ληνὸν, Βύκρα ἀκρῶν, Ἰπὼρ πολυμῶν ἐκ-
 βολῶν. Id est: Pachynus promontorium, Odysseum promontorium, Motychani amnis ostium,
 Caucana portus, Bucra promontorium, Ipori fluminis ostium. Hoc flumen ad ipsam fluxisse
 Camari-

10

30

40

Camarinam, post ostenderetur. Plinius, dicto lib. III, cap. VIII, ita habet: *Promontorium Pachynum. à qua fronte Sicilia flumen Hirminium; opidum Camarina.* *HIRMINIVS* *HIRMINIVS* iste amnis haud dubie is est, qui, maximus inter Pachynum & Camarinam, vulgari *fluvius*. nunc accolis vocabulo dicitur *Mauli*, & item *Fiume di Ragusa*. nam *Μαυλιανός*, seu potius *Μαυλικανός ποταμός*, *MOTYCANVS* *fluvius* est is, qui citra illum vulgò *MOTYCANVS* *amnis*. nunc vocatur *Scicali*; tenui alveo: oriturque exiguo supra opidum, cui vulgare aliud verò *Μότυκα*, *Motyca* dicebatur: ut suo loco latius explicabitur. quod opidum unà cum cognomine opido *Scicali* transgressus, post VII à fonte millia passuum 10 mari miscetur. In Tabulâ itinerariâ ingens depictus cernitur Siciliæ amnis; cuius ostium ultra Syracusas quasi in meridionale insulæ latus effunditur. nomenque fontis eius adpositum *Fl. Nirannus*. Esse prædictum *Hirminium* flumen, cum similitudo corrupti vocabuli, tum ipsa regio indicat; maximè verò, quod nullus aliàs isto nomine in Siciliâ reperitur fluvius.

Post Hirminium flumen sequuntur *Καύκανα λιμὴν*, id est, *CAVCANA portus*, & *Βύκρα ἀκρὰ*, hoc est, *BVCRA promontorium*; Ptolemæo loco proximè dicto memorata. Vocabulum portus pluralis esse numeri, τὰ *Καύκανα*, è Procopii Vandilicar. *CAVCANA* *opidum & portus*. rer. lib. I disco; ubi ita scriptum est: *Βελισάριος δὲ τὴν Προκόπιον ἐκέλευεν εἰς Καύκανα τὸ χωρὶον ἐπιμύξαι Ἀλαχισίους μάστιγα ἐπεὶ οἱ Συρακυσσῶν διέχον· οὗ δὲ αὐτὸς τε καὶ ὁ ἑμπύς σὺν ὁρμήσας ἐμύλιν.* Id est: *Belisarius iussit Procopium ad Cavaana opidum sese conferre, c c maxime stadiis à Syracensis distans. quo & ipse & omnis classis adpulsura erat.* Quum Hipporus ille Ptolemæi ipsam Camarinam præfluxerit; ut mox infra ostensurum me dixi: *Bucra promontorium* nullum aliud esse potest, quàm quod unicum in hoc inter *BVCRA* *promontorium*. *Odyssæum* promontorium & Camarinam litore longius in mare procurrit, vulgò nunc accolis *Capo di Scarami & Scalami*, sive *di Scarambri & Scalambri* dictum. Hinc *CAVCANA opidum* cum *portu*, quem medium Ptolemæus refert inter prædictum promontorium Bucram & Motucanum amnem, haud dubie eo situ fuit, ubi etiam nunc magnæ urbis duorum millium passuum tractu ad divi Nicolai usque fanum vestigia in litore conspiciuntur. incolæ hodiè loca hoc tractu patriâ lingvâ *Longo-* *bardo*, *Cummo*, atque *Mulinazzo* adpellant. Erravit, aliosque in errorem secum traxit Fazellus, hasce antiquæ urbis ruinas verus illud *Inycum* interpretans, quod prope Agrigentum fuisse, post docebo. Cæterum quum à Syraculis directo itinere I. circiter huc sint millia passuum, omnino apud Procopium scribendum censeo *τετρακσίσις σταδίων*, id est, *c c c stadiis*. Litoris navigatio à Syraculis ad Cavaana, longè plura stadia occupant. Falsi sunt immensum in modum illi, qui Cavaana hæc Procopii inter Cacyparim amnem & Plemmyrium promontorium ponunt. In prædictum portum Cavaana navigavit Belisarius, quia inde commodissimus in Africam per Gaulum Melitamque insulas tractus. sic enim ibidem postea Procopius, ubi ex Cavaanis solvisse Belisarium narrat: *Βελισάριος δὲ ἐκέλευε σπυλιῶσαι τὴν ἀπὸ πάλιν τῆς αἰλ- 40 πηγῆς. δρόμοι τε καὶ τὰς τὰς Γαύλῳ τε καὶ μελίτῃ τῆς νήσους περὶ τὸν.* Id est: *Belisarius tubis signum ad proficiscendum dari iussit. Velis itaque confestim sublatis, ad Gaulum atque Melitam insulas adplicuerunt.*

Ad ipsum promontorium Bucram effunditur amniculus, cuius fons IIII ferme millia supra litus, ad vicum, cui vulgaris adpellatio est *Santa Cruce*, exoriens, vulgò nunc accolis vocatur *Favara*. *DIANA* dicitur fons Solino ac Prisciano, Dionysii *DIANA* *fons & am-* interpreti. Solinus cap. XI; quod est de Siciliâ: *Fluminum miracula abundè varia sunt.* *Dianam*, qui ad Camarinam fluit, nisi manus pudica hauserit, non coibunt in corpus unum *latex vineus & latex aque*. Priscianus, sive Rhemnius Fannius huius operis sit auctor:

Plurima sunt istic totum memoranda per orbem.

Diana fons est; Camarinâ gignitur undâ:

Quem si quis manibus non castis hauserit, umquam

Latifico tristis non miscet pocula Baccho.

Scio equidem hunc *Diana fontem* interpretari Fazellum eum, ex quo Hipparis fluvius per Camarinam paludem defluit in mare sub ipsâ veteris Camarinæ urbis speculâ. Verùm Solinus disertè non fontem tantum, sed flumen adpellat, quod juxta Camarinam fluat. quod vocabulum nemo alius tribuit Hippari amni. Sed verum uti fatear, res ea valde ambigua est atque incerta.

Ipsa

CAMARINA
urbs.

Ipsa hinc *Καμαρίνα πόλις*, CAMARINA, sive, ut alii Latini ac maximè poste-
riores scripsèrè auctores CAMARINA urbs, in ipso litore edito loco inter duos
amneis posita fuit, quorum alter nunc *Frascolari* seu *Frascolani*, alter *Camaràna* vulgò
vocatur; compluribus memorata auctoribus: quia & ipsa una ex potentissimis ce-
leberrimisquè Siciliae fuit civitatibus. Erravit Ptolemæus, in mediterranea ad x
millia passuum ab litore eam removens. In litore locavit Plinius, dicto lib. iii, cap.
viii. *Promontorium*, inquit, *Pachynum*. à qua fronte Siciliae flumen *Hirminium*; opidum
Camarina; fluvius *Gelas*. Scylax, in Circumnavigatione: Ἀπὸ Παχυνῶν δὲ πόλις Ἐλη-
νίδες αἰδὲ Καμαρίνα, Γέλα, Ἀκράγας, Σελινῆς, Λιλυθαῖον ἀκρωτήριον. Id est: A *Pachyno*
urbs Græcæ sunt istæ; *Camarina*, *Gela*, *Acragas*, *Selinus*, *Lilybæum promontorium*. Hodie
ex urbe tam celebri nihil reliquum est, præter nomen & antiquorum mœnium,
quorum ambitus ad c. 1519 passus patet, & ædificiorum tenuis reliquias. nam
patrum nostrorum memoriâ, omnia reliqua vetustatis monumenta in opidum, cui
vulgare nomen *Terra nuova*, xviii millia passuum hinc disitum, translata sunt.
Turris tamen seu specula quadrata, elegantis operis atque eximie magnitudinis, è
ruinis eius paullo antè erecta fuit; *Torre di Camaràna* etiam nunc vulgò nuncupata.
A Syracusanis olim conditam fuisse urbem auctores sunt, Thucydides, Marcianus
Heracleensis, ac Strabo. Ex his Strabo lib. vi; *Καμαρίνα*, inquit, ἀπικῶν Συρακυσ-
σίων. id est; *Camarina* colonia *Syracusanorum*. Tempus etiam adjicit Thucydides
lib. vi. Καὶ Καμαρίνα, inquit, πηρώτων ὑπὸ Συρακυσίων ᾤκισθη, ἔπειτα ἐγγύς τε πέντε καὶ 20
τετρακόντα καὶ ἑκατὸν μὲν Συρακυσσίων κτίσιν. Ἀναστάντων δὲ Καμαριναίων ἡγεμόρων πόλεμῳ ὑπὸ
Συρακυσσίων δι' ἀπίσσειν, χρόνῳ ἱπποκράτης ὕπερον, Γέλας τυραννῶν, λύττα ἀνδρῶν Συρακυσσίων
αἰχμαλώτων λαβῶν τὴν γλῶσσαν Καμαριναίων, αὐτοὺς οἰκίσας ἡγεμόνῳ κατέκτισε Καμαρίνα. καὶ
αὐθις ὑπὸ Γέλων ἀνάστασιν ἡγεμόνῳ, πτερίτην κατέκτισθη ὑπὸ Γέλων. Id est: *Camarina*
quoque primum à Syracusanis fuit condita, annis fermè cxxxv postquam Syracusæ condita.
Quum autem Camarinenses ob defectionem à Syracusanis bello essent eiectioni; post aliquanto
Hippocrates, Gela tyrannus, pro redemptione Syracusanorum, quos captivos habebat, *Cama-*
rinensium agro accepto, ipse colonia deductor *Camarinam* iterum condidit atque incolis fre-
quentavit. Et quum rursus à Gelone sedibus moti essent; mox jam tertio per eundem *Gelo-*
nem *Camarina* frequentata est. Syracusas conditas fuisse à Corinthiis, Archiâ duce, 30
Olympiadis xi anno 11, ante natum Iesum anno 1000 cxxxv, suprà cap. 11 & xii
ostensum est. Condita igitur *Camarina* fuit circa Olympiadem xlv; annis ante
natum Christum circiter 1000. Anno xlv post, quàm condita fuit, iterum fuisse
ab iisdem Syracusanis everfam, auctor est prædictus Marcianus, in Orbis descri-
ptione, his versibus:

μεγαρεῖς Σελινῶντ' οἱ Γέλωνι δ' ἑκτίσθη
Ἀκράγαντα· μεσσωλῶν δ' Ἴωνες ἐκ Σάμου.
Συρακυσσίοι δὲ τὴν Καμαρίναν ἡγεμόνῳ.
Αὐτοὶ δὲ πάλιν ἦσαν ἐκ Γέλων πάλιν,
Πρὸς ἐξ ἑτὴ καὶ τετρακόντι ᾤκησεν.

Hoc est:

Megarenses Selinuntem, Gelenses autem condiderunt
Agrigentum; *Messanam* verò *Iones* ex *Samo*:
At Syracusani eam, quæ *Camarina* dicitur.
Ipsi autem hanc sustulerunt è fundamentis rursus
Sex & quadraginta annis post, quàm habitari cepit.

Sed ab Marciani sententiâ paullum variant *Pindari Scholiastæ*. Ipse *Pindarus*,
Olympior. odâ v, quam *Plautidi Camarinensi*, victoriam in *Olympiis* adepti,
composuit, ita de eo canit:

Ὅς τὴν σὸν πόλιν αὖξων,
Καμαρίνα, λαοττόφον,
Βωμοὺς ἐξιδύ-
μης ἐγράψεν ἐορ-
τῆς θεῶν μεγάρας
τὴν βεθυστίας, ἀέθλων τε πεμ-
πιαμέροις ἀμύλλαις,
Ἰπποῖς, ἡμιόνοις τε, μοναμπυκί-

α. 76.

α π. πν δὲ κῦδθ.

Α' ἔρην νικητοῖς ἀνέθηκε· καὶ

Ὀ'ν πατρί· Α' κρῶν' ἐκάρυξε, καὶ

Τὰν νέων ἐδραν.

Hoc est:

Qui tuam civitatem amplificans,

Camarina, populi altricem,

Aras sex gemi-

nas honoravit fe-

stis deorum maximis

Cum boum immolationibus, ludorumque quin-

que dierum certaminibus,

Equis mulisque, & unico fre-

no. Tibi verò decus

Pulcrum victor dicavit; &

Suum patrem Acronem praconis voce pronuntiavit, &

Nuper conditam sedem.

Ad hæc ita Scholia: Τὴν νέον ἐδραν ἀνέθηκεν, ἢ πόλιν αὐτῆς, ἢ νεωτὴ ἰδρυθείσαν. κλέ(ε) ἰδρὸν γὰρ ἡ Καμαρίνα ποταμὸς ἢ πέμπτῃ Ὀλυμπιάδι. ὁπποτέρῃ τῶν τῶν Συρακυσίων, προβέβηκε τῇ ν' Ὀ

20 Ὀλυμπιάδι. εἴτα ἐν τῇ π' Ὀλυμπιάδι, τῷ μετὰ τὸν χρόνον [lege, & μετὰ τὸν χρόνον] καθ' ὃν ἐνίκησεν ὁ Ψαυμῖς, ἀνέκλει(ε). εἰς τῶς αὐτῆς νέον ἐνομαζέει. ἰπποκράτης ἢ ἰσὸς & τῶν Γελων τρεῖς ἀνέ-
ρέθη. εἴτα ἰσὸς Γελωνος (ζωωκίδης ἢ Καμαρίνα) τῷ μβ' Ὀλυμπιάδα, ὡς φησι Τίμαιος. διὸ καὶ νέον ἐδραν εἴπε τὴν πόλιν. ἢ ἄλλως αὐτὸ ἐρρέτο καὶ τῶν Δαρείων & Ὑεσσων στρατιῶν. Φίλιππος δὲ φησιν, ὅτι ἐν τῇ τρίτῃ Γελων Καμαρίναν κατέσπειρεν. [lege; Φίλιππος δὲ φησιν ἐν τῇ τρίτῃ, ὅτι Γελων Καμαρίναν κατέσπειρεν.] ἰπποκράτης ἢ πολέμων Συρακυσίοις, καὶ πολλὰς αἰχμαλώτας λαβὼν, ὑπὲρ & δόδοσθαι

ἔλαβε τὴν Καμαρίναν, καὶ ζωώκισεν αὐτὴν. Hoc est: Nuper habitatam sedem adpellavit urbem eius, que nuper erat condita. nam Condita est Camarina Olympiade XLV. Quum autem Syracu-
sani eam subegissent, vastata est Olympiade LVII. Rursum Olympiade LXXXV, sub idem tempus, quo Psau-
mis victoriam obtinuit, de novo exstructa fuit. Merito igitur eam nuper frequen-
30 tam adpellat. Hippocrates autem a Gelensium tyranno sublatus est. Iterumq. a Gelone incolis fre-
quentata est Camarina circa Olympiadem XLII; ut auctor est Timæus. ideòq. nuper habitatam ait urbem. Capta autem fuit sub Darii Hystaspis expeditionem. Philistus verò lib. III tradit, ab Gelone eversam esse Camarinam. Hippocrates autem, bellum Syracusanis movens, quum magnam eorum numerum cepisset, pro redemptione eorum accepit Camarinam; iterumq. incolis frequen-
tauit. Corruptos plerosque esse istos Olympiadum numeros, vel ex uno eo satis pa-
tet, quòd condita primùm dicitur Olympiade XLV; postea verò, quàm subversa fuis-
set, iterum instaurata fertur Olympiade XLII. sed & ex eo, quòd secundum restituta traditur Olympiade LVII; id est, anno post, quàm condita primùm fuit, XLVIII: quum Marcianus XLVI tantum annos numeret. Verum hoc discrimen leve fuerit. cæ-
40 terum secunda in eundem poetam recentioraque Scholia Olympiadem habent LXXXII; ubi priora ista LXXXV. sic enim illic scriptum est: Νέον ἐδραν λέγει τὴν Καμαρίναν, ἐπεὶ δὲ ἐν τῇ ποταμὸς ἢ πέμπτῃ Ὀλυμπιάδι κατέσχευε κλειδίαν, ἐν τῇ πεντηκστῇ ἐβδόμῃ ἰσὸς Συ-
ρακυσίων ὁπποτέρῃ τῶν αὐτῶν ἐχόντας κατέσπειρεν· εἴτα ἐν τῇ ὀγδοηκστῇ δόδοιρα Ὀλυμπιάδι, μετὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν Ψαυμῖς ἐνίκησεν, ἀνέκλει(ε). Hoc est: Nuper frequentatam sedem vocat Camarinam: siquidem, quum Olympiade XLV primùm condita esset, Olympiade LVII à Syracu-
sanis, incolis eius bello subactis, eversa est: atque iterum Olympiade LXXXII, sub idem tempus, quo Psau-
mis victoriam obtinuit, de novo restituta. Porro Diodor. lib. XI: Εἰς ἀρχαῖος Ἀθήνη-
σιν εὐπίπας, * * * καὶ τὴν Σικελίαν Καμαρίναν Γελῶνι κατενίκησεν ἐξ ἀρχῆς κατενίκησεν. Id
est: Summum Athenis magistratum gerente Euiippo, in Sicilia Camarinam Gelenses occupantes,
50 de novo agros inter se distribuerunt. Factum hoc VII annis post Gelonis excessum. Sed nomen id unde urbs habuerit, indicandum erat. Stephani epitomator: Ἀκράγαντες, πόλεις πέντε· Σικελίας, δὸς ποταμὸς ὁ ἀκράγαντος. φησὶ γὰρ Δέξιμος, ὅτι αἱ πόλεις τῶν Σικελικῶν πόλεων ἐκ τῶν ποταμῶν ἐνομαζόνται· Συρακυσίς, Γέλας, Ἰμέρα, Σελινύντια, καὶ Φοινικῶντια, καὶ Εὐκλεῖα, καὶ Κάμικον, Ἀλυκὸν τε καὶ Θέρμιον, καὶ Καμαρίναν. Id est: Acragantes urbes sunt quinque. qua-
rum una Sicilia est, à præterfluenti flumine dicta. Ait quidpe Duris, plerasque Sicularum ur-
bium ab amnibus nomina accepisse: Syracusas scilicet, Gelam, Himeram, Selinuntem, Phæni-
cūntem, Erycēn, Camicum, Halycum, Thermum, & Camarinam. Syracusas non à flumine
R aliquo,

CAMARINA
palus, sive
lacus.

aliquo, sed à palude Syracà nomen accepisse, suprà cap. xii ostensum est. idem & de Camarinà intelligendum, ex aliis disco auctoribus compluribus quibus non flumen, sed λίμνη Καμαρίνα, id est, PALVS sive LACVS CAMARINA memoratur. Ac primum disertis id testantur verbis Scholia in Pindari dictam oden v. ubi ita scriptum est: Ἀριστάρχος ἢ ἀνὴρ ὁ καὶ θυγατέρα, Καμαρίναν τὴν λίμνην. ἃς ἦς τὸ πόλιν ὠνομάσθη. Ἄλλως Καμαρίνα ἢ πόλις ἢ Ψαυμίδος καλεῖται, ἢ λίμνη, πλεονάζον αὐτὴν καίρουσιν. Id est: Aristarchus intelligit Oceani filiam, Camarinam paludem. à qua etiam urbem denominatam ait. Aliter: Camarina vocatur urbs Psaumidis, & palus propè sita. Hinc Virgilius, Aeneid. lib. iii:

Hinc altas cauteis projectaq; saxa Pachyni

Radimus: & satis numquam concessa moveri

Adparet Camarina procul; campique Geloi,

Immanisque Gela fluvii cognomine dicta.

Et Virgilium, ut plerumque aliàs, heic quoque imitatus Silius, lib. xii:

Et cui non licitum satis Camarina moveri.

Claudianus, de Raptu Proserpinæ lib. i i:

— Quas pigra vado Camarina palus,

Quas Arethusæ latices, quas advena nutrit

Alphæus.

Ad illa Virgilii ita Servius: Palus est juxta eiusdem nominis opidum. de qua quodam tempore, quum siccata pestilentiam creasset, consultus Apollo, an eam penitus exhaurire deberent, re-
spondit: μή κινεῖ Καμαρίναν ἀκίνητος γὰρ ἀμείνων. Quo contempto, exsiccaverunt paludem: & sedatâ pestilentia, per eam partem ingressis hostibus pœnas dederunt. Sed hoc responsum Aeneae temporibus ignotum fuit. ergo non observavit poeta: sed ad præsens tempus loquutus est. Idem narrat in eundem poetâ locum & Pomponius Sabinus: Camarina opidum est, & palus eiusdem nominis. Ea quum quondam, deficiente aquâ, pestilentiam ex putore faceret; opidani Apollinem consulere, an penitus exsiccarent? Respondit, ut caverent. Illi, neglecto oraculo, exsiccavere paludem. Eo itinere profecti hostes, urbem diripere. Stephani epitomator: καμαρίνα, πόλις Σικελίας καὶ λίμνη. ἃς ἦς ἡ παροιμία

μή κινεῖ Καμαρίναν ἀκίνητος γὰρ ἀμείνων.

Id est: Camarina, urbs Siciliae & lacus: de quo proverbium:

Ne moveas Camarinam: immota enim melior.

Anthologiae Græcorum epigrammatum lib. iii: Εἰς Καμαρίναν ἐν Σικελίᾳ παροιμιώδης.

μή κινεῖ Καμαρίναν ἀκίνητος γὰρ ἀμείνων.

μή ποτε κινήσεις τι μείονα μείζονα θεῖς.

Id est: In Camarinam Siciliae proverbiale:

Ne moveas Camarinam: immota enim est melior.

Ne quando movens minora, maiora facias.

Ad hæc ita Scholia: καμαρίνα πηγή [lego, πόλις, ut reliqui auctores omnes] ἢ λίμνη ἐν Σικελίᾳ. Ἐξηγουμένης ἢ αὐτῇ, λοιμὸν φασὶν ἐκ τέρας τοῖς Πηχωρείοις ἐπὶ βίῳ. τοῖς χρηστέμασι δὲ τοῖς ἢ ἂ πόλιν, εἰ πάντας αὐτὴν ἐκκαθάρα καὶ ἐξαλείψατο θεός, ἀντίον [lege, ἀντίπιν] ὁ θεός, μή κινεῖ Καμαρίναν. τὴν λογίαν καὶ φρονήσαντων, τὴν λίμνην ἐκκαθαίρει. σβεσθείσης ἢ τὸ νόσος, οἱ πολέμιοι, καὶ τὴν λίμνης εἰσδύνει, τὴν Καμαρίνας καταπολέμουν. Id est: Camarina, urbs est & palus in Sicilia. Hæc quum, deficiente aquâ, sicca facta esset, pestilentiam aiunt ineolas invasisse. hi quum Apollinem consulissent, an penitus eam exsiccare deberent; respondit deus, Ne moveas Camarinam. Illi, neglecto oraculo, paludem exsiccavunt. At morbo exstincto, hostes per paludem ingressi, Camarinenses oppugnavunt. Hinc & apud Svidam: μή κινεῖ Καμαρίναν.] λίμνην φασὶν Καμαρίναν τὴν Καμαρίνη πόλιν ὡς καὶ καὶ φησὶν ἐμάνον αὐτῇ. καὶ βελοναῖς τοῖς Καμαριναίοις μελοχρεῖται, ἔχρησεν ὁ θεός, μή κινεῖ Καμαρίναν. εἰ ἢ ἢ θεὸς ὡς καὶ καὶ φησὶν, ἐβλάθησαν. ὅθεν ἡ παροιμία εἴρηται Πητ καὶ αὐτῶν βλαβερώς ἢ πίνοντων. Id est: Ne moveas Camarinam.] Camarinam aiunt paludem esse, urbi eiusdem nominis conterminam. quam quum Camarinenses aliò derivatū essent; oraculo moniti sunt, ne id facerent. Sed quum deo non obtemperassent; damnum eos fecisse. Vnde proverbium est dictum de iis, qui sibi ipsi nocent. Palus ea, seu veriùs lacus aut stagnum, in amœnissimâ planitie sub ipsis Camarinæ urbis vestigiis triangulâ ferè specie sita, hodièque vulgò accolis vocatur Lago di Camaràna: ut & amnis, medium lacum transiens, Finne di Camaràna. Olim autem hic dictus fuit ἰππάρης, HIPPARIS. Pindarus dictâ Olympior. odâ v:

Ἰκὼν δ' Ὀινόμαα καὶ

Πέλοπος παρ' Ὀρεῶν

Σελμῶν

HIPPARIS
amnis.

Σταθμῶν, ὡς πλι-
 άσχε Παλλας, αεί-
 δει μὲν ἄλσος ἀγρόν
 τὸ πόν, ποταμὸν π ὀανον, ἐγ-
 χωρίαν τε λίμναν,
 καὶ σμενὺς ὀχετὸς, ἵπ-
 παρες οἷσιν ἄρδει στρατὸν,
 κολλᾷ τι σταδί-
 ον θαλάμων περὶ ὧς
 τ' ἵγνον ἄλσος,
 Ἀπ' ἀμνηχανίας ἀγῶν ἐς Φάσος
 τὸνδε δᾶμον ἀσῶν.

Id est:

Reversus autem Oenomai &
 Pelopis ab amabilibus
 Stationibus, ὁ urbis confer-
 vatrix Pallas, cele-
 brat lucum sacrum
 Tuum, flumenque Oanum, pa-
 triamq. paludem,
 Et venerandos canaleis, Hip-
 paris quibus rigat exercitum;
 Adglutinatq. stabili-
 um domorum celeriter
 Altam silvam;
 A consilii inopia adducens in lucem
 Hunc populum civium.

Ad hæc ita in Scholiis: Ὡς πλὴν δὲ τὸ ποταμὸν ὀανον καλεῖσθαι, καὶ ἐγχωρίαν λίμνην καμαρίαν. ὑμῶν δ' ὅτι τὸς ὀχετὸς ἵππων ἀρετὸς ποταμῶ. ὅστις τοῖς μὲν ὀχετῶν αὐτῶν ἀρδὴν τὸ ὅλον ἔχλον καὶ πὺν τὸ πόν. περὶ ὧν δὲ καὶ περὶ ἑτέρας ἀδελφείας αἰσῶς μέγα, ὅτι πόν πολὺν τε καὶ ὑψηλόν, ὡς διῶαδ καὶ θαλάμους ἐξ αὐτῶν ὅτι μεγάλας ποιεῖν οἰκίας. ἀλλ' ὅτι τὸν δῆμον αὐτῶν ἐς Φῶς καὶ χαρὰν ἐξ ἀμνηχανίας, ὅτι ποταμῶ [lege, ὅτι τὸ ἀμνηχανίας, ἐξ ἀπορίας] πάντα παρέχων. λέγει γὰρ ὅτι ναυσίπορος εἶναι καὶ πολὺν ἔχον. καὶ ὁ μὲν Ἀρκετοχὸς βέλεται ἔγω. [...]. ὁ θαλάμων καλεῖσθαι [lege, καλεῖσθαι] ἵππων τῇ καμαρίᾳ παρέχον. φασὶ [lege, φασὶ] γὰρ, ὅτι διὰ μέσης ῥέων τῆς καμαρίνης τῇ πλημμυρίᾳ ἀναπαύσας γλῶ, ἀφ' ἧς πληνθύνοντες οἱ καμαρινῶν, εὐνοδομοῖσι τὰς οἰκίας. ὅτι δίδυμος δ' τὸ βέλεται γὰρ, φασὶ, ποταμὸν πλημμυρεῖν, ὡς διῶαδ τῇ νεώϊ καλεῖσθαι ἀδελφείας πολὺν ποταμὸν ὡς ἀρδὴν πηλὸν ποταμὸν πηλὸν ποταμὸν ποταμὸν. ἀλλὰ τὸ φασὶ, ὅτι ὁ ποταμὸς διὰ μέσης τῆς ὕλης ῥεῖ. εἶπε καὶ πόν [lege, καὶ πόν] τὴν καμαρινῶν πρὸς ἑλῶ, ἐς καλεῖσθαι διδῶσιν οἰκημάτων ἀμνηχανιῶν καὶ ποταμὸν καλεῖσθαι, καὶ τὸν ποταμὸν ῥέον καλεῖσθαι ἐς τὸν πόλιν.

Id est: Canis etiam amnem Oanum, & patriam paludem Camarinam. celebratq. etiam canaleis Hipparis fluvii: qui canalibus suis rigat omnem populum locumq.: adglutinat autem atque accumulat sine intermissione magnum nemus, & locum multum. excelsumq.: ita, uti & thalami ex eo & magna domus confici possint. adducit autem populum earum ex inopia consilii in lucem & letitiam: ex abundantia omnia præbens. navium enim capax & piscosus esse dicitur. Atque Aristarchus ita quidem [...]. deesse aliquid videtur [...]. cubiculorum structorem Hipparin Camarinæ præbuit. ait enim illum, per mediam defluentem Camarinam maris estu adfluente formare terram: ex qua lateres conficiant Camarinenses ad domorum adificationem. At Didymus aliter sentit. non enim adeo eum, ait, ex estuare, ut nuper habitari coepit: urbi tantam luti copiam ad laterum confectioem præbuisse potuerit. sed ait, amnem per mediam silvam fluere: Camarinensibusq. ligna cadentibus, in structuram dare adificiorum. & quum ipsi ex consilii inopia nesciant, qua ratione ea deducant ac deferant: excipere ea amnem: & copioso suo flumine deferre in urbem. In eamdem sententiam posteriora quoque Scholia habent. unde pauca, quæ ad descriptionem Hipparis fluvii spectant, adducantur ista: ἵππων ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ, πλησίον καμαρίνης ποταμῶ τῷ ῥέοντι, ὡς καὶ ναυσίπορος εἶναι. ἐχθρὸς γὰρ πηγάς ἐκ ἱνὸς ὄρεος ἐκ Σικελίας, δένδρα πολλὰ ἔχοντος. τέμνοντες οὖν ἐν ταύτῃ οἱ καμαρινῶν ἑλῶ ποταμὸς εὐνοδομίας, ἐμ- βαλεῖσιν ἐν τῷ ποταμῶ. ὅτι τῷ αὐτῷ ῥέοντι φέρει αὐτὰ ποταμὸν τὸν πόλιν. ἐχθρὸς γὰρ καὶ πηγάς ἐκ ἱνὸς. Id est: Hipparis fluvius in Sicilia, prope Camarinam: tantus fluento, uti navium etiam sit capax. profluit

autem ex monte quodam Sicilia silvoso. Camarinenses itaque caesa in eo domibus edificandis ligna, flumini imponunt: quod fluente suo ea ad urbem defert. Est autem piscium quoque plenum. Ex isthac igitur descriptione clarè jam liquet, *Hipparin* esse cum amnem, qui, per dictum Camarinam lacum transiens, vulgò nunc dicitur *Fiume di Camaràna*. oritur quidpe hic xlii circiter millia passuum à mari in medio opidi Yhomifi foro, fonte adeò uberi ac copioso, uti statim à teli jactu molis sufficiat convolvendis. hinc ripas eius frugum ac domesticarum arborum omnis generis feracissimum cingit solum. v circiter millia passuum à litore prædictum lacum Camarinam influit. quem perperam Latini auctores *paludem* vocasse mihi videntur; quando non aqua id pluvia, sed indigenæ fontes numero plures xx efficiunt. quare rectius ipsi accolæ Græci *λίμνη* 10 pariter omnes, id est, lacum adpellarunt. Apud Nonnum, *Διονυσιακῶν* lib. xiii, hi leguntur versus:

Οἱ π' εἶχον Καμαρίναν, ὅπη κελεύοντι πέτρῳ
Ἰππάρης ἀσπράζῃ· ἐρδ' ἔχεται ἀγκύλον ὕδαρ.

Hoc est:

*Quique tenebant Camarinam: ubi resonanti fluxu
Hipparis debilis eructat flexuosam aquam.*

Sanè nec debili, nec resonanti admodum, nec flexuoso fluxu est Hipparis: ut qui copiosis aquis per arenosum alveum in plano campo fluit. Hæc igitur unde hauserit Nonnus, ego miror. Apud Silium, lib. xlii ita legitur:

*Qui fonteis, Vagedrusa, tuos, & pauperis alvei
Hypaten; ac facilem superari gurgite parco
Pantagiam, rapidiq. colunt vada flava Symæthi.*

Heic nescio, quomodò vocabulum *Hypaten* metri rationi satis respondeat. At nullus quum aliis agnoscat in Sicilia auctoribus *Hypates*; equidem minimè dubitaverim, quin & ipse scripserit Silius *Hipparin*. Apud Ptolemæum etiam, ut innumera alia vocabula, Ἰππάρης obliquum casum corruptum esse puto ab genuino Ἰππάρης, si ve Ἰππάρης. Apud Vibium quoque in Catalogo fluminum ita legitur: *Hyperis, quem & Hictarim vocant: ex quo Camerinis aqua inducta est.* Nempe, quia in eodem fluminum catalogo antè scriptum erat, *Hyperis Scythia*; heic etiam per ignorantiam simul & 30 oscitantiam librarius idem posuit vocabulum: quum fortè ab ipso auctore scriptum esset *Hyperis*. Pro altero illo vocabulo *Hictarim* haud dubiè scribendum est *Hipparim*.

HYPERIA,
Phæacum se-
des.

Cæterum apud eundem Vibium, in Catalogo paludum ita legitur: *Camerina nunc, antè Hesperia dicta.* Hoc quoque vocabulum *Hesperia* vitiatum esse, pro quo restituendum *Hyperia*, suprà cap. ii docui. unde ea, quæ illic disferui, heic repetere, quia huius loci sunt propria, ne pigeat. Homerus itaque *Odysseæ* lib. vi ita canit:

— Αὐτὴρ Ἀθλίῃ

Βῆ δ' ἐς Φαιήκων ἀνδρῶν δῆμόν τε πόλιν π.
Οἱ πρὶν ἰδὼ πόλιν ἐναίον ἐν ἑρπυρίῳ Ἰππείῃ.
Ἀρχὴ Κυκλώπων, ἀνδρῶν ὑπερβυροέωντων.
Οἱ σφέας σινέσκοντο, βίῃφι δὲ Φέρπροι ἦσαν.
Ἔνθεν ἀνείσους ἄγε Ναυσίθο· θεοειδής.
Εἶσεν δ' ἐν Σχερίῃ ἱκάς ἀνδρῶν ἀλφειέων.

Id est: — At Minerva

*Ibat ad Phæacum populum atque urbem:
Qui antea habitabant in speciosâ Hyperia,
Prope Cyclopes, viros superbientes.
Qui eos prædabantur; quum viribus forent potiores.
Hinc eos deduxit Nausthous, deo similis:*

Atque in Scheria collocavit, procul ab hominibus ingeniosis.

Scheria est eadem, quæ *Corcyra* vocatur insula. cæterum quæ ista fuerit Ἰππάρης HYPERIA, Phæacum antiqua sedes, ostendunt commentatores Homeri Didymus & Eustathius, alique grammatici. Didymus: Ἰππάρης οἱ μὲν ἐν Σικελίᾳ Καμαρίναν, οἱ δὲ δὲ ὑπὲρ τῆς ἡμῶν γνωστομένης, ἄλλοι δὲ, ὅτι ἐν ἡσίοις τῆς Κυκλώπων χώρας. Id est: *Hyperia*. alii Sicilia aiunt esse urbem Camarinam: alii consilium sic nomen ab eo, quod ultra nobis cognitam terram situs sit locus. alii insulam fuisse putant prope Cyclopum terram. Eustathius: τὴν δὲ Ἰππάρην, πόλιν Σικελίας Ἰνέας Φασι, τὴν ὑπερὸν Καμαρίναν. οἱ δὲ ἡσίοις τῆς Κυκλώπων χώρας.

Hoc est:

Hoc est: Hyperiam quidam Siciliae urbem aiunt esse, quae postea Camarina dicta. alii vero insulam volunt, prope Cyclopium terram. Stephani epitomator: Ἰπέρεια, πηγή Μεσίδος, ἢ πόλις Σικελική. id est: Hyperia, fons Mescidis; & item urbs Sicula. Hesychius: Ἰπέρεια, ἢ τῶν Φαιδίων πόλις ἐκρήνη. id est: Hyperia; Phaeacum urbs & fons. fortassis heic interiit ultima vox Μεσίδος. Svidas simpliciter: Ἰπέρεια, ὄνομα κρήνης. id est: Hyperia, nomen fontis. At & ipse haud dubie Svidas, unā cum Stephano & Hesychio, intellexit fontem illum Mescidis, Homero Iliad. lib. vi celebratum. Verum enimvero aut Hipparis fluvius ab istā Hyperia nomen traxit, aut haec ex illius vocabulo omnis Homero conficta est.

Ὁ Ὠανὸς hinc ποταμὸς, id est, OANVS amnis, Pindaro loco supra scripto ad Camarinam memoratus, nullus alius esse potest, quā quam quem ab orientali urbis latere fluvius. nunc vulgò Frasculari & Frasculani adpellari dixi. De hoc Scholia ad Pindarum: ποταμὸς ἐν καμαρίνῃ Ὠανός. id est; Oanus, fluvius apud Camarinam.

CAP. XV.

Gela, fluvius & urbs; quae antea Lindii. Geloi campi. Apollinis statua ingens. Achates & Vagedrusa amnes. Gelonium stagnum. Agrigentum urbs; quae antea Omphace. Acragas & Hypsa fluvii.

20

Reliquum hinc à Camarinā ad Lilybaeum versūs litus ipsorum veterum auctorum discrepantiā obscurius incertiusque effectum esse videtur. Ptolemæus ita habet: Ἰπώρη ποταμὸς ἐκβολαί, Ἰμέρα ποταμὸς ἐκβολαί, Ἀκραγαντίνων ἐμπόριον, Ἰψα ποταμὸς ἐκβολαί, Ἡράκλεια, Ἰσέρας ποταμὸς ἐκβολαί, Σοσίης ποταμὸς ἐκβολαί, Πινία, μαζάρα ποταμὸς ἐκβολαί, Σελινώντες ποταμὸς ἐκβολαί, Ἀκίθις ποταμὸς ἐκβολαί, Λιλύβαιον πόλις καὶ ἀκρῶ. Id est: Hipori amnis ostium, Himerae fluminis ostium, Acragantinorum emporium, Hypsa fluminis ostium, Heraclea, Isburi fluvii ostium, Sossii amnis ostium, Pintia, Mazara fluminis ostium, Selinantis amnis ostium, Acithii fluvii ostium, Lilybaeum opidum & promontorium. At Plinius, lib. iii, cap. viii, sic: Opidum Camarina; fluvius Gelas; opidum Acragas, quod Agrigentum nostri dicere: Thermae colonia; amnes Atys & Hypsa, Selinus opidum: Lilybaeum ab eo promontorium. Ita scilicet longè diversissimo tractu Hypsam refert Plinius, à Ptolemæi ordine; quando Selinus opidum circa extremam huius lateris partem fuit; ut post ostendetur. Sed ad Agrigentum, quod opidum hodieque vulgò dicitur Gergenti, fuisse Ptolemæi Hypsam, mox infra docebo. de Plinii verò Hypsā post agetur.

Ὁ Γέλας ποταμὸς, id est GELA fluvius, & eiusdem nominis urbs, memorantur Herodoto, Thucydidi, Aristophani, Scylaci, Virgilio, Ovidio, Diodoro, Plinio, Silio, Diogeni, Stephano, Vibio, Svidæ, Etymologo, & aliis. Virgilius, Aeneid. lib. iii: GELA, fluvius, & urbs; quae antea LINDII.

Adparet Camarina procul, campique Geloi,

Immanisque Gela fluvii cognomine dicta.

Ovidius, Fastor. lib. iii:

Et te vorticibus non adeunde Gela.

Silius, Virgilii perpetuus imitator, lib. xiiii:

Venit, ab amne trahens nomen, Gela: venit Halesa.

Claudianus, de Raptu Proserpinæ lib. ii:

Nomenque, Gelan, qui praeiit urbi;

Concelebrant.

Vibius, in Catalogo fluminum: Gela, Sicilia; à quo opidum. Scholia in Pindari Olympior. oden ii: ἐν Σικελίᾳ Γέλας ὁμώνυμος τῇ ἐκεῖ πόλει Γέλα βεῖ. id est: In Sicilia amnis eodem cum urbe illic nomine fluit. Stephani epitomator: Ἀκραγαντίνες, πόλεις πέντε Σικελίας, ἀπὸ ποταμῶν ὁμαρρῶντος. Φησὶ γὰρ Δέρεξ, ὅτι αἱ πόλεις τῶν Σικελικῶν πόλεων ἐκ τῶν ποταμῶν ὀνομαζόνται. Συρακῆσας, Γέλαν, Ἰμέραν, Σελινώντα, καὶ Ἐρύκλιον, καὶ Κάμικον, Ἀλυσόν τι, καὶ Θέρμον, καὶ Καμαρίναν. Id est: Acragantes urbes sunt quinque: quarum una Sicilia, à flumine pralabente dicta. At quidam Duris, plerasque Sicularum urbium ab amnibus nomina accepisse: Syracusas scilicet, Gelam, Himeram, Selinuntem, Phenicuntem, Erycen, Camichum, Halycum, Thermum, & Camarinam. Thucydides, lib. vi: Γέλαν δὲ Ἀντίφρημ ἐκ Ῥόδα καὶ Ἐνίμω ἐκ Κρήτης ἐπίκτας ἀραζόντες, καὶ Ἰψά